DE BEELDENAAR

MEI/JUNI 1997, 21e JAARGANG NR. 3

Het oudste en het nieuwste geld van Aruba

HANS DE KONING

Het oudste geld of betaalmiddel van Aruba is waarschijnlijk de zogenoemde quiripa. Dit ‘knopengeld’ werd oorspronkelijk als siervoorwerp vervaardigd van schelpen en wordt gerekend tot de categorie primitief geld. De doorboorde schijfjes schelp circuleerden onder de oorspronkelijke bewoners van de kusten van Columbia, Venezuela en de Caribische eilanden. Het is bekend dat de quiripa door de Indianen op het vasteland van Zuid-Amerika werd gebruikt om een vrouw te kopen, er werd belasting mee betaald aan het stamhoofd en sommige stammen ruilden mensen voor quiripa. De Arawakken – een indianenstam waarvan de oorspronkelijke bewoners van Aruba afstammen – gebruikten de quiripa (en ook verengeld) om Europese producten te verkrijgen. De quiripa werd niet alleen gebruikt aan de noordkust van Zuid-Amerika, maar ook rond de Orinoco-rivier in Venezuela en in het zuidelijker gelegen gebied van het Andesgebergte. Veel van deze knoopachtige quiripa werden soms als ketting in deze gebieden gevonden. In Venezuela was een quiripa-ketting twee realen waard; in Trinidad bereikte zo’n ketting de hoge waarde van acht realen. De Hollanders gebruikten de quiripa als betaalmiddel voor slaven en de Spanjaarden ruilden er goederen mee. De vervaardiging van de quiripa door de Indianen was vrij gecompliceerd en moeilijk. Slechts een klein aantal vaklieden beschikte over de technische bekwaamheid om dit werk te doen zonder gebruik te maken van metalen (boor)gereedschap. Mannen droegen de quiripa aan snoeren geregen rond hun lijf en armen, vrouwen droegen deze doorboorde schijfjes schelp rond hun nek en in hun haar als versiering en teken van welstand. Op Aruba werden bij het plaatsje Boton (Spaans en Papiaments voor knoop) veel quiripa-stukken gevonden. Er wordt aangenomen dat in dit gebied quiripa vervaardigd werden. Andere historici veronderstellen dat Aruba een belangrijk commercieel centrum was en wellicht de woonplaats van een Indianenopperhoofd.

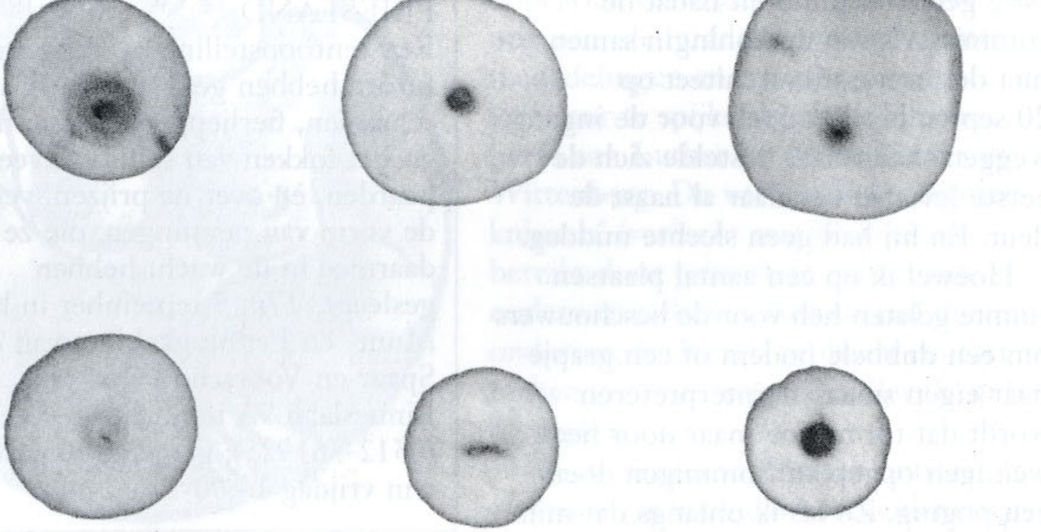

Aruba, Quiripa, afgebeeld op ware grootte, collectie J. Mario Odor, bruikleen aan Museo Arqueologico, Aruba (foto: Vivian Ruiz)

Deze informatie werd mij deels verstrekt door Mario Odor, aan de hand van een kort artikel dat hij schreef voor *World Coin News* (juni 1980) onder de titel 'Aruba: The Quiripa Capital'. Odor is verzamelaar van munten en historische voorwerpen. Zijn zeer uitgebreide privé-collectie munten en bankbiljetten is ondergebracht in het Museo Numismatico in Oranjestad op Aruba. Daaronder bevindt zich ook quiripa of knopengeld; een deel daarvan is in bruikleen afgestaan aan het Archeologisch Museum van Aruba.

Museo Numismatico

Het Museo Numismatico (numismatisch museum) op Aruba werd opgericht in november 1981 en bestaat uit de privé-collectie van de Arubaanse verzamelaar J. Mario Odor. De verzameling bestaat uit meer dan 33.000 verschillende munten, bankbiljetten en papiergeld afkomstig uit meer dan vierhonderd landen. Deze collectie is uniek in het Caribisch gebied; de omringende (ei)landen bezitten soms een vrij uitgebreide numismatische collectie maar die is steeds beperkt tot munten uit het eigen gebied of land.

Op 24 november 1955, op zijn 36e verjaardag, was Mario Odor in zijn tuin aan het graven en vond twee munten, een shilling van 1790 en een halve shilling van 1788. Deze vondst bracht hem op het idee om munten en papiergeld te gaan verzamelen. Bijgestaan door zijn vrouw Inès en later door zijn zoon Rubèn groeide de collectie uit tot het huidige Museo Numismatico Aruba, of de Coin & Papermoney Gallery, zoals de benaming aangeeft op de pui van het pand in Oranjestad waar sinds drie jaar het museum is gehuisvest. De uitgebreide verzameling is onder te verdelen in meer dan honderd verschillende kleinere collecties, zoals primitief geld, antiek geld, kloppen, vals geld, tokens, herdenkingsmunten, bankbiljetten, noodgeld en dergelijke. Het grootste deel van de collectie is tentoongesteld in tafelvitrines en aan de wanden, gerangschikt naar land of thema met een korte beschrijving. Enige eenvoudig uitgevoerde folders in de landstaal, het Papiaments, of in het Engels geven verdere toelichting. Terecht wordt bij de toeristische informatie over Aruba een bezoek aan het interessante Museo Numismatico aanbevolen.

Het nieuwste geld: de munt van 5 florin en het bankbiljet van 500 florin

Toen Aruba elf jaar geleden op 1 januari 1986 een autonome positie binnen het Koninkrijk der Nederlanden verwierf, introduceerde het (ei)land een eigen muntreeks met de florin als munteenheid. De munten worden vervaardigd bij De Nederlandse Munt naar ontwerp van Evelino Fingal en zijn uitgevoerd in vernikkeld staal (nickel bonded steel).

Zoals bekend beperkt de samenwerking tussen Aruba en De Nederlandse Munt zich niet tot de productie van Arubaanse munten voor het betalingsverkeer, ook de uitgifte en verkoop van de jaarlijkse speciale muntsets (fdc) en de productie van de verschillende Arubaanse herdenkingsmunten gebeuren in nauwe onderlinge samenwerking. De waarde van de Arubaanse munteenheid is gekoppeld aan de koers van de Amerikaanse dollar; omgerekend in Nederlandse guldens komt 1 Arubaanse florin momenteel overeen met ongeveer *f* 0,96.

In december 1995 kwam de 5 florin munt in circulatie als aanvulling op de sinds 1986 bestaande muntreeks van zes denominaties: 5, 10, 25, 50 cent en 1 en 2,50 florin. De 5 florin munt is evenals het kleinere 50 centstuk vierkant met afgeronde hoeken en komt dus in vorm overeen met de

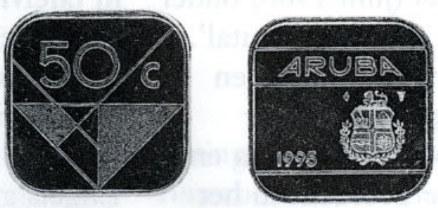

Aruba, 5 cent, vernikkeld staal, 16 mm

Aruba, 50 cent, vernikkeld staal, 20 mm

Aruba, 5 florin, vernikkeld staal, 26 mm

vroegere vierkante Antilliaanse stuiver (5 cent) die in 1948 in omloop kwam. Voor die tijd was de in Nederland sinds 1913 uitgegeven vierkante stuiver ook op de Antillen (en Aruba) bruikbaar. Deze stuivers waren vanwege hun vorm een geliefd souvenir voor vele – voornamelijk Amerikaanse – toeristen die Aruba of de Antillen bezochten. De Arubaanse stuiver werd sinds 1986 rond en de vierkante vorm werd gebruikt voor het 50 centstuk (20 mm) en nu ook, met een grotere diameter (26 mm), voor de munt van 5 florin. De voorzijde van de 5 florin munt is uitgevoerd als de bestaande (ronde) munten van 1 en 2,50 florin met de tekst 'Beatrix Koningin der Nederlanden' en het naar links gewende profielportret van de koningin. De keerzijde komt (op de waarde-aanduiding na) overeen met die van de andere munten: bovenaan de tekst 'Aruba', rechts daaronder het wapen van Aruba met links daarvan het muntmeesterteken (pijl en boog) en rechts het muntteken van De Nederlandse Munt (mercuriusstaf). Links naast het wapen staan het jaartal van uitgifte en de waarde-aanduiding. De 1 en 2,50 florin zijn voorzien van de randtekst *God zij met ons*; deze tekst is niet aangebracht op het 5 florinstuk.

Wat de bankbiljetten betreft werden gedurende een korte periode na het ingaan van de Status Aparte nog de Antilliaanse biljetten gebruikt (Aruba hoorde tot 1986 met de eilanden Curaçao, Bonaire, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba tot de Nederlandse Antillen); daarna waren Arubaanse bankbiljetten in omloop die alle groen van kleur waren. Omstreeks 1990 kwamen nieuwe bankbiljetten met Arubaanse motieven in roulatie; een reeks die bestaat uit de waarden 5, 10, 25, 50 en 100 florin (zie ook *De Beeldenaar* 1990, p. 172-173).

Naast de nieuwe *5 florin munt* kwam in december 1995 ook het nieuwe *500 florin bankbiljet* in circulatie. De uitvoering ervan past bij de huidige bankbiljetten die elk een diersoort tonen die op of rondom Aruba voorkomt. De oorspronkelijke ontwerpen van het Arubaanse geld (munten en bankbiljetten) zijn van de Arubaanse kunstenaar Evelino Fingal. Voor de bankbiljetten zocht hij zijn inspiratie in de flora en fauna van Aruba en in de archaïsche voorstellingen zoals die op Aruba voorkomen op potscherven van oudindiaans (precolombiaans) aardewerk uit de periode 1000-1200 na Christus. Na aanvankelijke ontwerpen met de motieven los van elkaar ontstond uiteindelijk de combinatie van een afbeelding van een voor Aruba uniek

dier met een ondergrond van de oude voorstellingen in een geometrisch patroon. Naast de geslaagde vormgeving wordt met deze combinatie tevens de relatie tussen heden en verleden benadrukt. Op de keerzijde van alle biljetten is een soortgelijk geometrisch patroon aangebracht, identiek uitgevoerd maar in de kleurstelling van het betreffende bankbiljet.

Op het biljet van 500 florin is een gestileerde vis afgebeeld, de epinephelus morio, kortweg mero genoemd. De kikker – dori – op het 100 florinbiljet, versierde de rand van een opgegraven pot. Voor het 50 florinbiljet combineerde Fingal een archaïsche afbeelding van de unieke Arubaanse uil – shoco – met een tekening van een levende uil. Hij gebruikte voor het 25 florinbiljet een slangmotief met een tekening van de op Aruba voorkomende ratelslang – cascabel. De schelp – calco indjan – die op het 10 florinbiljet is afgebeeld werd aangetroffen in de meer dan tweeduizend jaar oude graven. Het biljet van 5 florin toont op de voorzijde de zeeschildpad – tortuga blanco. Na verloop van tijd zal dit biljet uit de roulatie genomen worden omdat nu de (hiervoor genoemde) 5 florinmunt in omloop is gebracht.

Fingal gaf met deze ontwerpen de Arubaanse bankbiljetten een uniek aanzien. Technisch gezien gaf de uitvoering wel enige problemen. Nadat de oorspronkelijke schetsen voor de florinbiljetten bij de drukker waren ingeleverd, moesten deze 'vertaald' worden naar het ontwerp dat bruikbaar is in de machines. Alle kleurideeën

Bankbiljetten Aruba, Evelino Fingal inv., Joh. Enschedé en Zonen imp., Auteursrecht Centrale Bank van Aruba (144 x 66 mm)

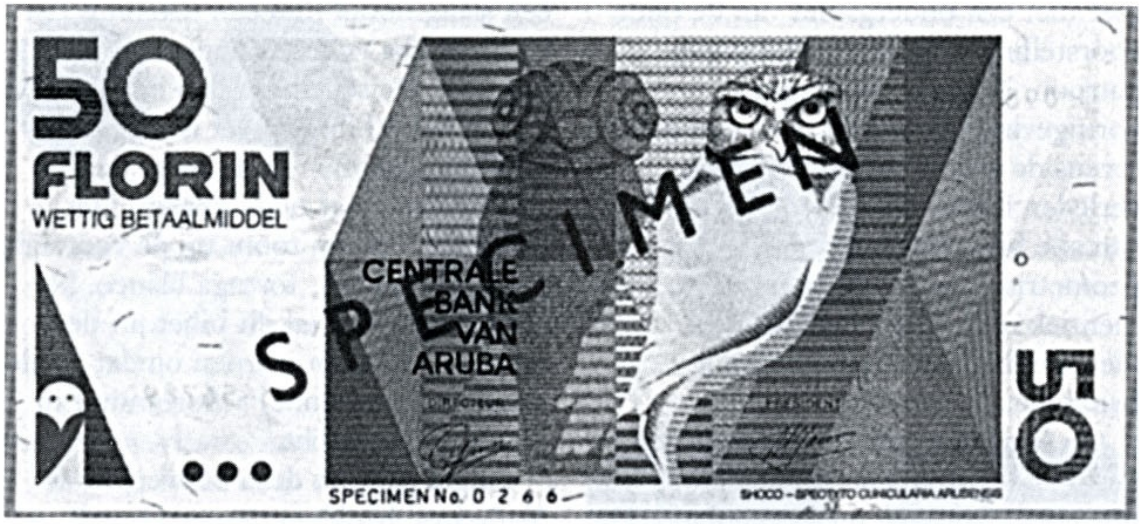

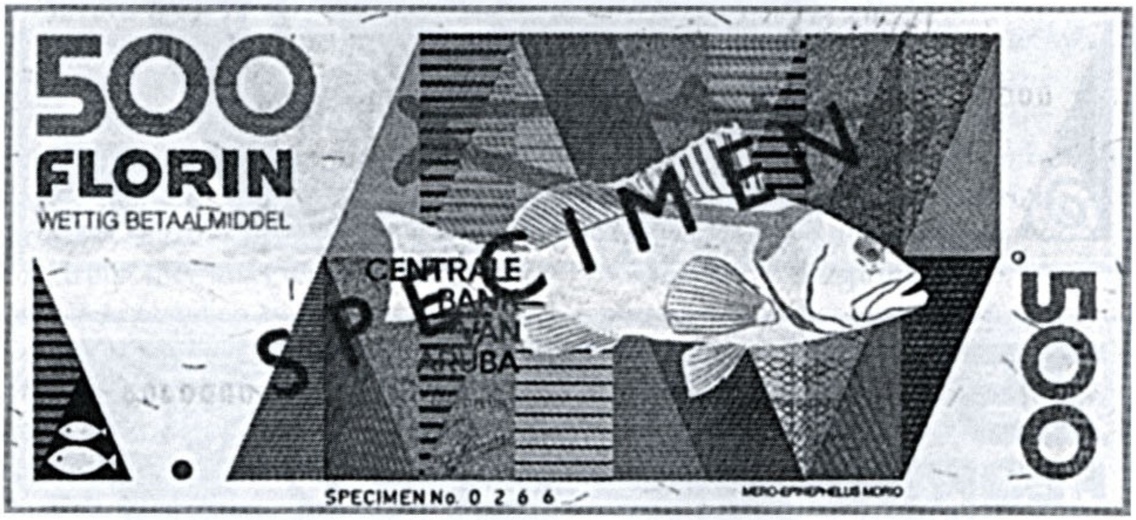

moesten daarbij worden teruggebracht tot een tweekleuren keuze voor de voorkant en een driekleuren keuze voor de achterkant. Een zogenoemde chromolinproef diende ter beoordeling van het resultaat. Na het maken van de eerste serie proefdrukken bleek dat het verschil in kleur tussen de achterkanten van het 25 en 50 florinbiljet niet groot genoeg was. Het kleurverschil in de tweede proefdruk van het 50 florinbiljet werd daarom duidelijk vergroot.

Het papier van bankbiljetten moet aan zeer hoge eisen voldoen: enigszins

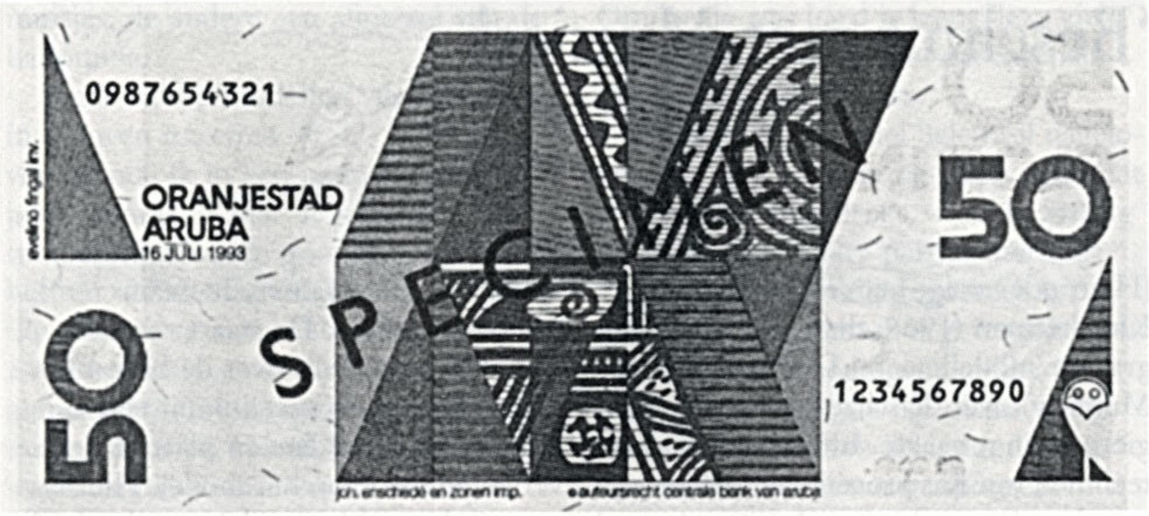

Keerzijde van het biljet van 50 florin

vuilafstotend en niet gemakkelijk scheurend, ook niet na duizenden keren gevouwen te zijn. Om vervalsingen tegen te gaan zijn in het papier echtheidskenmerken verwerkt; één daarvan is het watermerk. Het watermerk – in dit geval de afbeelding van de op Aruba veel voorkomende divi-divi- of watapanaboom – wordt aangebracht in de papierfabriek; dus niet bij de drukker. Nadat het watermerk in was is uitgesneden, wordt een koperen mal gemaakt. Het met water natgemaakte papier wordt op het watermerk gedrukt, waardoor op de plaats van de voorstelling het papier zich iets meer verdicht. Het verdichte papier is minder lichtdoorlatend. De contouren van het watermerk kunnen herkend worden aan tinten die lichter en donkerder zijn dan het papier er omheen. In verschillende delen van het Arubaanse bankbiljet zit een voelbare verdikking: in de denominatie, de dieren en de tekst. In de linker onderhoek van de biljetten is een code voor visueel gehandicapten aangebracht. Deze code kan gevoeld worden met de duim en wijsvinger. Een deel van de tekst op de biljetten is zo klein gedrukt dat hij voor veel mensen bijna niet leesbaar is met het blote oog. Met een vergrootglas is de tekst echter goed leesbaar terwijl bij vals geld deze tekst helemaal niet leesbaar zal zijn. De bankbiljetten worden vervaardigd bij Joh. Enschedé en Zonen in Nederland en worden door de Centrale Bank van Aruba (CBA) in roulatie gebracht. Volgens deze bank behoren de Arubaanse bankbiljetten tot 'de mooiste' van de wereld.

De ontwerper

Evelino Fingal, de ontwerper van de Arubaanse munten en bankbiljetten, werd in 1951 op Aruba geboren. Hij studeerde in Nederland aan de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten in 's Hertogenbosch (1967-1977) en aan de kunstacademie in Tilburg (1975-1978). Hij ontwierp naast ander werk, zoals logo's en huisstijlen voor diverse bedrijven, postzegels voor Aruba en de Nederlandse Antillen. Sinds 1980 is Fingal werkzaam bij het Departement van Cultuur. Hij is directeur van het Museo Arqueologico Aruba (Archeologisch Museum van Aruba). ■

Bronnen: Informatie van Evelino Fingal, J. Mario en Rubèn Odor, tijdens een bezoek in 1996; folder Centrale Bank van Aruba, banknotes series 1993; artikel in dagblad *Amigoe* (di Aruba), maart 1996, Heleen Bongers.